

2. Kupalova, H.I. (2011). Ecological entrepreneurship as an integral part of sustainable development of Ukraine. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka [Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv]*, vol. 26, pp. 36-39 (in Ukr.).
3. Borovyk, O.N. (2012). Ecological entrepreneurship and its benefits. Available at: http://old.lp.edu.ua/fileadmin/INEM/MO/PDF/Zbirnik_tez_2012.pdf (Accessed 10 June 2015) (in Ukr.).
4. Separate waste collection in Ukrainian (2014). Available at: <http://life.pravda.com.ua/society/2014/12/8/185418> (Accessed 10 June 2015) (in Ukr.).
5. Pohribnyj, I.Ya. (2012). Problems of definition of solid waste morphological composition with current processing conditions. *Efektivna ekonomika [Effective economics]*, vol. 11. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1527> (Accessed 10 June 2015) (in Ukr.).
6. The official website of the State Statistics Service of Ukraine (2015). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 10 June 2015) (in Ukr.).
7. Dubodielova, A.V., Yurynets', O.V. (2011). Organizational and economic mechanisms of greening in domestic enterprises. *Visnyk NU «L'vivs'ka politehnika». Seriya: Problemy ekonomiky ta upravlinnia [Visnyk of Lviv Polytechnic National University. Series: Problems of Economics and Management]*, vol. 698, pp. 156-162 (in Ukr.).
8. Mezentseva, M.A., Shmavonian, S.V. (2012). Ecological entrepreneurship and the development of the market for environmental services. Available at: <http://receptidocs.ru/docs/index-13539.html?page=87> (Accessed 10 June 2015) (in Russ.).
9. Kantor, V. (2011) Separate collection of waste: how it is done abroad? Available at: http://www.echo.msk.ru/blog/eco_vadim/783309-echo (Accessed 10 June 2015) (in Russ.).
10. Kucheriava, N. (2015) Throwing money: waste as a source of income in the leading countries of the world. Available at: <http://pb.platfor.ma/reduce> (Accessed 10 June 2015) (in Ukr.).

УДК 338.242.2

С.В. Рилєєв, к.е.н., **А.Л. Романчук**, к.е.н.,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

Анотація

У статті розкрито сутність термінів «екологічний ризик» та «економіко-екологічний ризик», акцентуючи на основні відмінності між ними. Авторами зіставлено визначення та розкриття змісту екологічного ризику в нормативних документах окремих країн пострадянського простору. Значна увага науковцями приділена висвітленню концепції ризику та її складових елементів – оцінки та управління ризиків. Авторами всебічно розкрито змістові компоненти екологічного менеджменту. На базі систематизації поглядів провідних вчених було виділено базові принципи управління екологічними ризиками. Особлива увага приділена оптимізації процесу управління економіко-екологічних ризиків, виділяючи не тільки основні етапи, але і логічну послідовність їх виконання. За результатами проведених досліджень окреслено напрямки поглиблення подальших досліджень щодо побудови ефективної системи управління екологічними ризиками на сучасних промислових підприємствах.

Ключові слова: екологія, екологічний ризик, економіко-екологічний ризик, управління екологічними ризиками, екологічна небезпека, екологічний менеджмент.

С.В. Рылеев, к.э.н., **А.Л. Романчук**, к.э.н.,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ, г. Черновцы

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ РИСКИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОБЪЕКТ УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация

В статье раскрыта сущность терминов «экологический риск» и «экономико-экологический риск», акцентируя внимание на основные различия между ними. Авторами сопоставлены определения экологического риска в нормативных документах отдельных стран постсоветского пространства. Значительное внимание учеными уделено освещению концепции риска и его составляющих элементов – оценки и управления рисков. В статье всесторонне раскрыты компоненты экологического менеджмента. На базе систематизации взглядов ведущих ученых были выделены базовые принципы управления экологическими рисками. Особое внимание уделено оптимизации процесса управления экономико-экологических рисков, выделяя не только основные этапы, но и логическую последовательность их выполнения. По результатам проведенных исследований определены направления углубления дальнейших исследований по построению эффективной системы управления экологическими рисками на современных промышленных предприятиях.

Ключевые слова: экология, экологический риск, экономико-экологический риск, управление экологическими рисками, экологическая опасность, экологический менеджмент.

Постановка проблеми. Сучасні промислові підприємства є об'єктами підвищеної екологічної небезпеки для людини та оточуючого середовища. Негативні впливи пов'язані як зі штатним функціонуванням підприємства, так із виникненням надзвичайних ситуацій та аварій на виробництвах, що супроводжуються викидами в навколишнє середовище забруднюючих речовин.

Забезпечення екологічної безпеки на промисловому підприємстві здійснюється за допомогою системи екологічного управління. Система екологічного управління – це системний підхід до управління природоохоронною діяльністю підприємства, який включає, у т.ч., контроль та скорочення негативних впливів на оточуюче середовище, аналіз та управління еколого-економічними ризиками (ЕЕР) з метою попередження виникнення та розвитку аварійних ситуацій. У цьому аспекті виникає потреба уточнення та узагальнення окремих теоретичних й організаційно-практичних аспектів управління та аналізу ЕЕР у системі екологічного менеджменту промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість розуміння екологічної небезпеки та пов'язані з цим ризики економічного характеру, концептуальні засади управління та зниження їх рівня, спроби вирішення теоретико-організаційних спірних питань з даної проблематики своє відображення знайшли в працях відомих науковців, серед яких варто відзначити: А. І. Агадулліну [1], В. О. Акімова [2, с. 12-21], І. Я. Грабову [5],

А. Д. Мурзіна [10, с. 38-41; 11, с. 626-629; 12, с. 126-141], А. Л. Романчук, С. В. Рилєєва [17, с. 53-66], Л. Г. Столяр [20, с. 182-186], А. М. Тарєва [21], О. М. Тяліженко [22, с. 24-33], В. В. Ярчак [26, с. 209-215] та ін. Проте, незважаючи на вагомий науковий доробок кожного із зазначених вчених, значна частина теоретичних засад ефективного управління ЕЕР на сучасних промислових підприємствах України є не систематизованою та науково необґрунтованою і потребує подальших досліджень.

Мета статті полягає в обґрунтуванні змістового наповнення понять «екологічний ризик», «економіко-екологічний ризик», розкритті базових концепцій та механізмів їх управління, що сприятиме оптимізації розміру екологічних витрат, підвищенню рівня екологічної безпеки функціонування сучасного промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу. Невід’ємним складовим фактором, що впливає на ефективність діяльності промислового підприємства, є наявність ЕЕР, пов’язаних зі специфікою виробництва продукції та галузевою приналежністю. Зважаючи на те, що в основі системи екологічного менеджменту лежить принцип превентивного підходу щодо вирішення проблем, необхідно своєчасно ідентифікувати та оцінити екологічні ризики, розробляти та впроваджувати превентивні заходи. Тракткування поняття «екологічний ризик» є досить багатограним та залежить від джерел виникнення та об’єктів впливу (табл. 1).

Таблиця 1

**Тракткування поняття «екологічний ризик» у нормативній базі
та спеціальній літературі**

№ з/п	Автор (джерело)	Екологічний ризик
1	2	3
1.	Екологічний кодекс Республіки Казахстан [8]	Ймовірність несприятливих змін стану оточуючого середовища та (або) природних об’єктів внаслідок впливу певних факторів
2.	Закон Російської Федерації та Республіки Білорусь «Про охорону навколишнього середовища» [13, 14]	Ймовірність настання подій, що мають несприятливі наслідки для природного середовища, викликаних негативним впливом господарської та іншої діяльності, надзвичайними подіями природного та техногенного характеру
3.	Державний стандарт України 2156-93 «Безпечність промислових підприємств» [6]	Ймовірність негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище, що спричиняють незворотну деградацію екосистем
4.	Методичні рекомендації «Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об’єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів» [9]	Вірогідність навмисних або випадкових, поступових та катастрофічних антропогенних змін існуючих природних об’єктів, факторів та екологічних ресурсів

Продовження табл. 1

1	2	3
5.	Добровольський В.В. [7]	Ймовірність несприятливих для навколишнього середовища наслідків будь-яких змін природних об'єктів і факторів
6.	Реймерс Н. Ф. [16, с. 462]	Ймовірність наслідків будь-яких (специфічних або випадкових, поступових або катастрофічних) антропогенних змін природних об'єктів і чинників
7.	Царик Т.Є., Файфура В.В. [23]	Усвідомлення небезпеки виникнення небажаних негативних змін екологічної ситуації у певному місці й часі з обрахованими величинами ймовірних збитків
8.	Шмаль А.Г. [24, с. 12]	Ймовірність одержання певних збитків у результаті прояву фактора екологічної небезпеки або їх сукупності відносно конкретного об'єкта оцінки
9.	Шмандій В.М., Солошич І.О. [25, с. 209-210]	Можливість виникнення несприятливих екологічних наслідків, викликаних як антропогенними, так і небезпечними природними явищами
10.	Ярчак В. [26, с. 214]	Ймовірність настання негативних наслідків для довкілля та/або людини у результаті діяльності суб'єктів екологічних правовідносин або впливу на об'єкти підвищеної екологічної небезпеки природних факторів

Таким чином, поняття «екологічний ризик» трактується в контексті поняття «екологічна небезпека», яка, в свою чергу, розглядається як об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на екологію, здатність наносити певну шкоду або збиток. Поняття ж збитку, як правило, пов'язують з погіршенням стану, порушенням умов нормального функціонування або руйнуванням об'єкта. Отож ризик у більшості випадків характеризує кількісний вимір небезпеки, тобто її ймовірність [12, с. 127].

Надалі розглянемо екологічні ризики як ризики, що виникають у процесі експлуатації промислових підприємств або небезпечних виробничих об'єктів [2, с. 66].

Екологічні ризики у процесі експлуатації небезпечних виробничих об'єктів визначаються як можливість нанесення шкоди оточуючому середовищу, а також життю й здоров'ю третіх осіб та їх майну [4, с. 73]. У ситуації, коли шкода оцінюється у вартісній формі, мова йде про ЕЕР [1, с. 24] (табл. 2).

Порівнюючи поняття екологічних ризиків та ЕЕР (табл. 1 та 2), можна стверджувати, що друга складова терміна підкреслює, що об'єкти, які знаходяться у сфері впливу даного ризику, є частиною економічної підсистеми, а всі понесені втрати мають економічну вартість. Частина ж «екологічний» вказує на причину виникнення ризику.

Таким чином, ЕЕР підприємства інтегровані у систему підприємницьких ризиків. Проте низка особливостей, що характеризують ЕЕР, дає можливість виділити їх у самостійну систему.

Необхідність виокремлення ЕЕР в окрему систему обумовлена тим, що підприємці, створюючи бізнес, інвестори, вкладаючи капітал у нове або вже

існуюче виробництво, повинні бути забезпечені необхідною інформацією щодо можливих економічних втрат, пов'язаних з екологічними ризиками, розробляти систему управління екологічними ризиками, яка дозволяла б знизити можливі економічні витрати та досягти очікуваного результату, а саме – отримання прибутку.

Таблиця 2

Трактування поняття «ЕЕР» у спеціальній літературі

№ з/п	Автор (джерело)	ЕЕР
1.	Акимов В.А. [2, с. 94]	Це інтегральний показник, який характеризує збиток підприємства, населення і навколишнього середовища внаслідок екологічних аварій з урахуванням імовірності їх виникнення
2.	Ащеулова О.В. [3, с. 82]	Ризики економічних втрат, збитків, що можуть виникати у підприємств та інвесторів внаслідок погіршення стану навколишнього середовища
3.	Грабова І.Я. [5]	Ризики економічних втрат, збитків, що виникли внаслідок екологічних порушень
4.	Мурзин А.Д. [10, с. 39]	Ризик економічних втрат об'єктів різних рівнів господарювання внаслідок погіршення якості оточуючого природно-антропогенного середовища, яке може мати відносно повільний (еволюційний) або прискорений (катастрофічний) характер
5.	Потапова О.В. [15]	Ймовірна міра негативних змін (збитків) у екосистемі, обумовлених господарською діяльністю людини або розвитком небезпечних природних процесів, що викликають можливі втрати за певний час
6.	Седова К.М. [18, с. 6]	Ризики економічних втрат, збитків, які можуть бути в об'єкті різного рівня суспільної організації внаслідок погіршення стану (якості) навколишнього середовища
7.	Семененко А.Б., Белова І.В., Крючков В.О. [19, с. 161]	Це випадкова стохастична величина, що дорівнює добутку ймовірності настання екодеструктивної події та очікуваної інтенсивності цієї події

Концепція ризику як в цілому, так ЕЕР зокрема, включає два елементи: оцінку ризику (Risk Assessment) і управління (Risk Management). Оцінка ризику – науковий аналіз генезису і масштабів ризику в конкретній ситуації, тоді як управління ризиком – аналіз ризикової ситуації і розробка рішення, спрямованого на мінімізацію ризику [24, с. 71]. Загалом під управлінням ризиком розуміється процес раціонального розподілу витрат на зниження різних видів ризику в умовах обмеженості матеріальних ресурсів суспільства, що забезпечує досягнення такого рівня безпеки населення і навколишнього середовища, який тільки досяжний в існуючих в даному суспільстві економічних і соціальних умовах та технологічних можливостях [2, с. 152].

Управління ЕЕР підприємства – це діяльність, спрямована на зниження рівня ймовірних економічних втрат суб'єктів господарювання, обумовлених деградацією оточуючого середовища. Така діяльність повинна здійснюватися в рамках системи екологічного менеджменту на стадіях планування, організації і реалізації екологічних дій та заходів, сприяючи оптимізації прийнятих управлінських рішень.

**ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ТА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

Систематизація концептуальних підходів до управління (менеджменту) ЕЕР промислових підприємств на основі дослідження праць вітчизняних та зарубіжних вчених [1; 3; 5; 12; 21; 25] наведена на рис. 1.

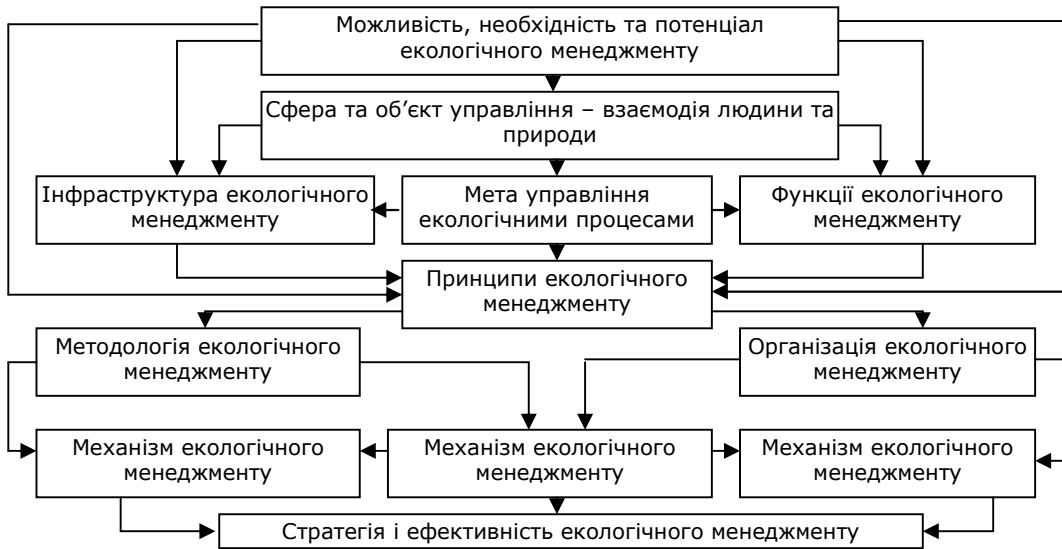

Рис. 1. Концептуальні підходи до управління ЕЕР промислового підприємства

Особливе місце у концептуальній основі ЕЕР належить аналізу ризику, або ризик-аналізу. Аналіз ЕЕР, як елемент управлінської діяльності, – це упорядкована послідовність етапів, спрямованих на визначення достовірних та об'єктивних характеристик можливих втрат (збитків), а також заходів щодо їх зниження (рис. 2).

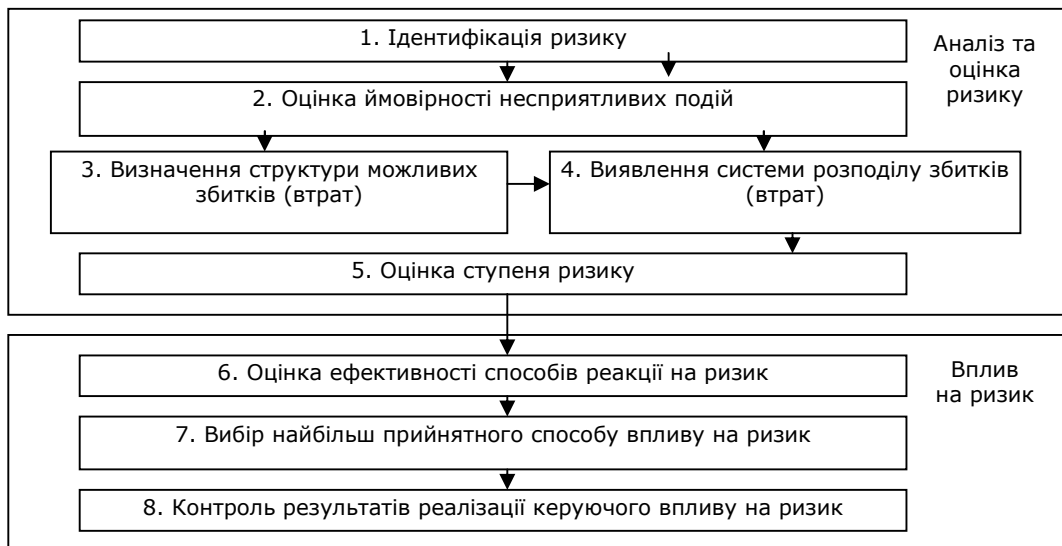

Рис. 2. Основні етапи управління ЕЕР промислового підприємства

При реалізації управлінських рішень в екологічній сфері використовуються принципи та підходи, наукове обґрунтування яких розроблено загальною теорією ризику. Але при цьому враховуються і певні особливості (табл. 3).

Таблиця 3

Основні принципи управління ЕЕР підприємства

№ з/п	Автор (джерело)	Принципи (зміст)
1.	Теліженко О.М., Алібекова Ю.Т. [22, с. 27]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз ризиків з погляду єдності їх екологічної, економічної та соціальної складових. 2. Оцінка наслідків виникнення ризиків на населення, економічну систему та довкілля за рівнями деталізації аспектів прояву ризиків. 3. Урахування можливих якісних форм прояву ризиків. 4. Науково-методичні основи оцінки інтегрального й індивідуального рівнів ризиків. 5. Розробка заходів оптимізації рівня ЕЕР у напрямі збалансованого екологічного, економічного та соціального розвитку.
2.	Тарев А.М. [21, с. 45-46]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опора на екологічну свідомість. Завдання виконання плану виробництва продукції не можуть бути протиставлені завданням забезпечення екологічної безпеки. Ці два завдання мають вирішуватися комплексно і спільно один з одним. 2. Принцип мотивації підприємства до екологічної діяльності. Адміністративні або суто організаційні методи управління ще залишаються ефективними у військовій сфері, але малоефективні на підприємствах. 3. Принцип випередження або попередження у вирішенні проблем. В екологічній безпеці багато процесів швидко стають незворотними. Система управління екологічними ризиками повинна бути спрямована на попередження виникнення небезпечних і кризових ситуацій. 4. Принцип цілеспрямованості та стратегічності. Реалізація його передбачає розробку точних, чітких і певних цілей та стратегії. 5. Принцип послідовності у вирішенні проблем. Для підприємств таким критерієм має бути пріоритетність природоохоронних заходів перед виробничими завданнями.
3.	Мурзін А.Д. [11, с. 626]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Принцип суспільної доцільності управлінської діяльності – безпека сучасної людини досягається не за рахунок порушення екологічної безпеки майбутніх поколінь. 2. Принцип соціальної доцільності управлінської діяльності – управління не може розглядатися як ефективне, якщо рівень ризику для людей є надмірним, навіть якщо суспільство при цьому отримує певну вигоду. 3. Принцип економічної доцільності управлінської діяльності – управлінська діяльність не може бути визначена як ефективна, якщо витрати на неї перевищують розміри зниження екологічних втрат (збитку).

Врахування, прийняття та реалізація концептуальних принципів управління екологічними ризиками підприємств у комплексі забезпечать оптимізацію їх рівня з точки зору екологічного стану, соціальної напруженості та рівня економічного розвитку.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Виникнення ЕЕР є об'єктивною неминучістю, що обумовлена невизначеністю навколишнього середовища і обмеженістю ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових

тощо) підприємства. Невизначеність навколишнього середовища при цьому виражається у наступних формах: по-перше, неповнотою та недостовірністю інформації, що надходить з екологічного середовища; по-друге, обмеженою здатністю управлінців сприймати й обробляти екологічну інформацію; по-третє, випадковістю появи несприятливих екологічних подій у процесі діяльності менеджера; по-четверте, протидією зацікавлених сторін (конкурентів, державних органів, споживачів, місцевого населення тощо).

Для сучасних підприємств найбільш ефективним методом управління ЕЕР є їх попередження. Практика показує, що найбільш поширеними підходами в організації управління ЕЕР на підприємстві є: підхід, який розглядає ЕЕР як один з аспектів ризик-менеджменту, та підхід, що визначає ЕЕР як сферу екологічного менеджменту. При організації екологічного ризик-менеджменту на підприємстві доцільно включати у посадові обов'язки всіх керівників підприємства вимоги щодо врахування при прийнятті управлінських рішень усіх можливих екологічних ризиків, координувати їх діяльність у даній сфері з боку відділу екологічного менеджменту та відділу з управління ризиками, а також передавати низку функцій з управління ЕЕР зовнішнім спеціалізованим організаціям.

Список використаних джерел:

1. Агадуллина А. И. Система поддержки принятия решений при управлении экологической эффективностью промышленного предприятия: дис. ... кандидата технич. наук : 05.13.01 / Агадуллина Айгуль Ильдаровна. – Уфа, 2014. – 150 с.
2. Акимов В. А. Риски в природе, техносфере, обществе и экономике : монография / Акимов В. А., Лесных В. В., Радаев Н. Н. – М. : Деловой экспресс, 2004. – 352 с.
3. Ащеулова Е. В. Системный подход к управлению эколого-экономическими рисками в предпринимательской деятельности / Е. В. Ащеулова // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2008. - № 4 (60). – С. 81-83.
4. Вишняков Я. Д. Общая теория рисков : учебное пособие / Я. Д. Вишняков, Н. Н. Радаев. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 368 с.
5. Грабова И. Я. Управление эколого-экономическими рисками [Электронный ресурс] / И. Я. Грабова. – Режим доступа : <http://municipal-sd.ru/?q=node/71>.
6. Державний стандарт України 2156-93 «Безпечність промислових підприємств» [Електронний ресурс] : Наказ Держстандарту України від 27.12.1993 р. № 208. – Режим доступу : <http://document.ua/bezpechnist-promislovih-pidprijemstv.-termini-ta-viznachennja-nor3429.html>.
7. Добровольський В. В. Екологічні знання [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. В. Добровольський. – К. : Професіонал, 2005. – 303 с. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1584072027444/ekologiya/ekologichni_znannya.
8. Экологический кодекс Республики Казахстан от 09.01.2007 г. № 212-III [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30085593.
9. Методичні рекомендації "Обстеження та районування території за ступенем впливу антропогенних чинників на стан об'єктів довкілля з використанням цитогенетичних методів" [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.04.2007 р. № 116. – Режим доступу : <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=6913>.
10. Мурзин А. Д. Идентификация и диагностика эколого-экономических рисков урбанизированных территорий / А. Д. Мурзин // Российский академический журнал. – 2009. – Т. 9. – № 4. – С. 38-41.

11. Мурзин А. Д. Принципы моделирования принятия решений по управлению социо-эколого-экономическими рисками развития городских территорий / А. Д. Мурзин // Инженерный вестник Дона. – 2012. – № 3. – С. 626-629.

12. Мурзин А. Д. Эколого-экономические риски урбанизированных территорий как объект анализа и управления / А. Д. Мурзин // Научный журнал Российского НИИ проблем мелиорации. – 2013. – № 1(09). – С. 126-141.

13. Об охране окружающей среды [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 26.11.1992 г. № 1982-XII. – Режим доступа : http://pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=V19201982.

14. Об охране окружающей среды [Электронный ресурс] : Закон Российской Федерации от 10.01.2002 г. № 7-ФЗ. – Режим доступа : <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ohrane-okr-sredy/>.

15. Потапова Е. В. Оценка эколого-экономических рисков [Электронный ресурс] / Е. В. Потапова. – Режим доступа : http://symposium.forest.ru/article/2012/5_safety/pdf/Potapova1.pdf.

16. Реймерс Н. Ф. Природопользование : словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.

17. Романчук А. Л. Питання екологічної спрямованості інвестиційної діяльності в Україні / А.Л. Романчук, С.В. Рилєєв // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Вип. II (50). Економ. науки. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015 – С. 53-66.

18. Седова Е. Н. Моделирование эколого-экономических рисков в регионе (на примере Оренбургской области) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.13 «Математические и инструментальные методы экономики» / Е. Н. Седова. – Оренбург, 2009. – 20 с.

19. Семенов Б. А. Эколого-экономические риски: сущность и методы оценки / Семенов Б. А., Крючков В. О., Белова И. В. // Теория и практика экологического страхования: Труды Третьей всероссийской и Первой международной конференции. – М. : Институт проблем рынка РАН, 1998. – С. 160-169.

20. Столяр Л. Г. Впровадження контролю екологічних витрат на підприємствах лакофарбової промисловості / Л. Г. Столяр // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Вип. 30 (1). – Ч. I. – Серія «Економічні науки». – Черкаси : ЧДТУ, 2012. – С. 182-186.

21. Тарев А. М. Управление экологическими рисками предприятий автомобильной промышленности: дис. ... кандидата экон. наук : 08.00.05 / Тарев Андрей Михайлович. – Москва, 2014. – 182 с.

22. Теліженко О. М. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності ризиків забруднення атмосферного повітря / О. М. Теліженко, Ю.Б. Алібекова // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 1. – С. 24-33.

23. Царик Т. Є. Основи екології [Електронний ресурс] / Т. Є. Царик, В. В. Файфура. – Тернопіль, 2009. – 131 с. – Режим доступа : [unf.tneu.edu.ua/files/navch_posib_z_ekolohii\(leksii\).doc](http://unf.tneu.edu.ua/files/navch_posib_z_ekolohii(leksii).doc).

24. Шмаль А. Г. Факторы экологической опасности & экологические риски : монография / А. Г. Шмаль. – Бронницы : Изд-во МП «ИКЦ БНТВ», 2010. – 191 с.

25. Шмандій В. М. Управління природоохоронною діяльністю : навчальний посібник / В. М. Шмандій, І. О. Солошич. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 296 с.

26. Ярчак В. В. Про екологічний ризик джерел підвищеної екологічної небезпеки / В. В. Ярчак // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична. – 2009. – Вип. 48. – С. 209-215.

Serhiy Ryleev, Candidate of Economic Sciences,
Alla Romanchuk, Candidate of Economic Sciences,
Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

**ECOLOGICAL-ECONOMIC RISKS OF AN INDUSTRIAL ENTERPRISE
AS OBJECT OF MANAGEMENT**

Annotation

The article reveals the essence of the terms "environmental risk" and "economic and environmental risk", focusing on the main differences between them. The authors mapped the determining and disclosing the content of environmental risk in the regulations of the individual countries of post-Soviet space. The significant attention scholars paid to the lighting concept of risk and its constituent elements – the assessment and management of risks. The authors comprehensively disclosed substantial components of environmental management. On the basis of systematization of the views of leading scientists were identified the basic principles of environmental risk management. Special attention is paid to optimization of management process, economic and environmental risks, highlighting not only the main stages, but the logical sequence of their execution. The results of the research determined the directions of further deepening of researches on creation of effective system of environmental risk management in modern enterprises.

Keywords: ecology, environmental risk, economic environment risk, environmental risk management, environmental risk, environmental management.

References:

1. Agadullina, A.I. (2014). *The system support decision making in the management of environmental performance of industrial enterprises*. PhD dissertation, System analysis, management and processing of information, Ufa (in Russ).
2. Akimov, V.A., Lesnyh, V.V., Radaev, N.N. (2004). *Riski v prirode, tehnosfere, obshchestve i jekonomike* [Risks in the nature, technosphere, society and Economics]. Delovoj jekspress, Moskva, 352 p. (in Russ).
3. Ashheulova, E. V. (2008). A systematic approach to the management of ecological-economic risks in entrepreneurial activity *Izvestija Irkutskoj gosudarstvennoj jekonomicheskoy akademii* [News of Irkutsk state economic Academy], vol. 4(60), pp. 81-83 (in Russ.).
4. Vishnjakov, Ja.D., Radaev, N.N. (2008). *Obshhaja teorija riskov* [General theory of risks]. Izdatel'skij centr «Akademija», Moskva, 368 p. (in Russ).
5. Grabova, I.Ja. (2014). Managing ecological-economic risks. Available at: <http://municipal-sd.ru/?q=node/71> (in Russ).
6. Gosstandart of Ukraine. *Safety of industrial enterprises*, State standard of Ukraine 2156-93, Fund of 27.12.1993 № 208. Available at: <http://document.ua/bezpechnist-promislovih-pidpriemstv.-termini-ta-viznachennja-nor3429.html> (in Ukr.).
7. Dobrovol's'kyj, V.V. (2005). *Ekologichni znannia* [Environmental knowledge]. Professional, Kyiv, 303 p. Available at: http://pidruchniki.com/1584072027444/ekologiya/ekologichni_znannya (in Ukr.).
8. Environmental codex of the Republic of Kazakhstan (2007). Available at: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30085593 (Accessed 09 January 2007) (in Russ.).
9. Fund of the Ministry of health of Ukraine. *The survey and zoning of the territory according to the degree of influence of anthropogenic factors on the state of the environment with the use of cytogenetic methods*, order of 13.04.2007 № 116. Available at: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=6913>. (in Ukr.).
10. Murzin, A.D. (2009). Identification and diagnostics of ecological and economic risks of urbanized territories. *Rossijskij akademicheskij zhurnal* [The Russian academic journal], vol. 4, pp. 38-41 (in Russ.).

11. Murzin, A.D. (2012). Principles of modeling decision making on the management of socio-ecological-economic risks of development of urban areas. *Inzhenernyj vestnik Dona [Engineering journal of Don]*, vol. 3, pp. 626-629 (in Russ.).
12. Murzin, A.D. (2013). Ecological and economic risks of urbanized territories as an object of analysis and management. *Nauchnyj zhurnal Rossijskogo NII problem melioracii [Scientific journal of Russian research Institute of reclamation problems]*, vol.1(09), pp. 126-141 (in Russ.).
13. *About the environment*, Law of the Republic of Belarus of 26.11.2012 № 1982-XII. Available at: http://pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=V19201982 (in Russ.).
14. *About the environment*, Law of the Russian Federation of 10.01.2002 № 7-FZ. Available at: <http://www.zakonrf.info/zakon-ob-ohrane-okr-sredy> (in Russ.).
15. Potapova, E.V. (2012). Assessment of ecological and economic risks. Available at: http://symposium.forest.ru/article/2012/5_safety/pdf/Potapova1.pdf (in Russ.).
16. Rejmiers, N.F. (1993). *Prirodopol'zovanie [Nature Management]*. Mysl', Moskva, 637 p. (in Russ.).
17. Romanchuk, A.L., Rylieiev, S.V. (2015). The environmental focus of investment activity in Ukraine. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu [Bulletin of Chernivtsi trade and Economics Institute]*, vol. 2, pp. 53-66 (in Ukr.).
18. Sedova, E.N. (2009). *Modeling of ecological-economic risks in the region (on the example of Orenburg region)*. Abstract to PhD dissertation, Mathematical and instrumental methods of Economics, Orenburg (in Russ.).
19. Semenenko, B.A., Krjuchkov, V.O., Belova, I.V. (1998). Mathematical and instrumental methods of Economics. *Teorija i praktika jekologicheskogo strahovanija. Trudy tret'ej vserossijskoj i pervoj mezhdunarodnoj konferencii [Theory and practice of environmental insurance. Mat. Institute of market problems of RAS of Sci. Prac. Conf.]*. Moskva, Russia, pp. 160-169 (in Russ.).
20. Stoliar, L.G. (2012). Implementation of environmental control costs on the enterprises of paint and varnish industry. *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu [Collection of scientific papers of Cherkasy state technological University]*, vol. 30(1), pp. 182-186 (in Ukr.).
21. Tarev, A.M. (2014). *Environmental risk management in the automotive industry*. Abstract to PhD dissertation, Economics and national economy management, Moskva (in Russ.).
22. Telizhenko, O.M., Alibekova, Ju.B. (2011). The analysis of theoretical approaches to determining the nature of the risks of air pollution. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky [The mechanism of economic regulation]*, vol.1, pp. 24-23 (in Ukr.).
23. Tsaryk, T.Ye., Fajfura, V.V. (2009). *Osnovy ekolohii [Fundamentals of ecology]*. Ternopil', 131 p. Available at: [unf.tneu.edu.ua/files/navch_posib_z_ekolohii\(leksii\).doc](http://unf.tneu.edu.ua/files/navch_posib_z_ekolohii(leksii).doc) (in Ukr.).
24. Shmal', A.G. (2010). *Factory jekologicheskoy opasnosti & jekologicheskie riski [Environmental hazards & environmental risks]*. Izdatel'stvo MP «IKC BNTV», Bronnicy, 191 p. (in Ukr.).
25. Shmandij, V.M., Solosych, I.O. (2004). *Upravlinnia pryrodokhoronnoiu diial'nistiu [Environmental management]*, Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, 296 p. (in Ukr.).

УДК 504.03

Т.Л. Шкабара, к.б.н.,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ЕКОЛОГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СУСПІЛЬСТВА: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Анотація

У статті актуалізуються загальні екологічні проблеми, пов'язані з антропогенним навантаженням на основні природні сфери, спричиненим господарською діяльністю –